ORTA ASYA'NIN YÜKSELEN STRATEJİK ÖNEMİ VE TÜRKİYE

İlaha KHANTAMİROVA

-

Türkiye ve Orta Asya ilişkileri, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte tamamen yeni bir aşamaya girmiştir. Sovyet döneminin kapalı politikaları ve dönemin jeopolitik koşulları nedeniyle Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki temas uzun yıllar boyunca sınırlı kalmıştır. 1991 sonrasında ilişkiler yeniden canlanmış olsa da bağımsızlığın verdiği heyecan ve uzun süre bastırılmış dil, din ve kültürel kimlik unsurlarının yeniden öne çıkması, ilk yıllarda gerçekçi olmayan beklentilerin oluşmasına yol açmıştır. Zamanla bu duygusal atmosfer yerini daha rasyonel ve karşılıklı çıkarlara dayalı bir ilişki anlayışına bırakmıştır.

Orta Asya Cumhuriyetlerinin Türkiye tarafından hızla tanınması ve karşılıklı olarak büyükelçiliklerin faaliyete geçmesiyle ilişkiler kurumsal bir çerçeveye oturmuş, 1991-1993 döneminden itibaren Türkiye ile bölge ülkeleri arasında gelişen samimi ve yakın iş birliği ortamı zamanla daha dengeli bir çerçeveye oturmuştur. Türkiye, söz konusu cumhuriyetlerin kalkınması amacıyla ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel alanlarda çeşitli destek mekanizmaları geliştirmiş, aynı zamanda bu ülkelerin BM (Birleşmiş Milletler), IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla entegrasyon süreçlerine aktif olarak katkı sunmuştur[1]. Bu dönemde Türkiye, Orta Asyanın sosyalist sisteminden liberal ekonomiye geçiş sürecinde önemli bir model ülke olarak görülmüştür.

Türkiye ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkiler, çeşitli iç ve dış faktörler nedeniyle farklı seyir izlemiştir. Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan ile daha yakın ve istikrarlı ilişkiler kurulurken, Özbekistanın İslam Kerimov dönemindeki güvenlik odaklı yaklaşımı iş birliğini sınırlamıştır. Tacikistan ile ekonomik ve kültürel alanlarda bazı girişimler yapılmış olsa da ülkedeki iç savaş ilişkilerin derinleşmesini engellemiştir. Bu nedenle, ilişkiler ilk yıllarda hızla gelişmiş görünse de ilerleyen dönemde bölge ülkelerinin iç dinamikleri, Rusyanın Sovyetler Birliğinin yıkılmasına rağmen etkisini sürdürme çabası, AB ve ABDnin politikaları ve Türkiyenin iç gündemi sürecin yavaşlamasına yol açmıştır.

Günümüzde küresel güç dengeleri yeniden şekillenirken, Orta Asyanın jeopolitik önemi giderek belirginleşmektedir. Çinin Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında bölge üzerinden geçen kara ve demiryolu hatlarına yaptığı yatırımlar, Orta Asyayı Avrasya ticaretinin merkezlerinden biri hâline getirmiştir. Bu durum, Çinin bölgedeki etkisini artırırken, Rusya ile kurduğu iş birlikleri de dış aktörlerin bölgeye yönelik politikalarını etkilemektedir. Bu çerçevede, ABDnin Orta Asyaya olan ilgisi son yıllarda yeniden artmıştır. Ayrıca, Orta

Asya, savunma teknolojisi, temiz enerji ve ileri üretim süreçlerinin temellerini oluşturan kritik minerallere sahiptir. Çinin bu mineraller üzerindeki hakimiyeti, ABDnin bölge ile iş birliği yapma girişimlerini önemli ölçüde motive etmektedir; C5+1 görüşmeleri de bu iş birliklerinin stratejik önemi açısından dikkat çekmektedir.

Yapılan görüşmeler, yatırımlar ve iş birlikleri, ABDnin Orta Asyaya yaklaşımının, kritik kaynakları kullanma ve Kazakistan ile Kırgızistan gibi ülkelerle yüksek meblağlı yatırım sözleşmeleri yapma yönünde somutlaştığını göstermektedir. Kazakistanın aynı zamanda, Abraham Anlaşmalarına[2] katılması ise bölge ülkelerinin bu iş birliklerine ilgisini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Rusya ile ilişkilerini dengelemeye yönelik adımlar atan Orta Asya liderlerinin, Duşanbe görüşmeleri de dahil olmak üzere dengeli bir politika yürütme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Orta Asyanın jeopolitik ve stratejik öneminin artması, Türkiye ile olan ilişkilerini de yeniden gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır. TDT görüşmelerinde sık sık bir araya gelen ve iş birlikleri kuran Orta Asya ülkeleri, Türkiye ile ilişkilerini geliştirirken KKTC gibi hassas konularda tarafsızlıklarını korumakta ve AB ile olan ilişkilerini dikkate almaktadır. Bu bağlamda, Türkiyenin bölgeye olan destekleri önemli olmakla birlikte, Orta Asya ülkelerinin kendi çıkarlarını ön planda tutarak daha dengeli bir politika izledikleri göz ardı edilmemelidir.

Tüm bu gelişmeler, Orta Asyanın dış politikada çok yönlü ve temkinli bir çizgi benimsediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bölge ülkeleri, Çin ve Rusya gibi geleneksel büyük aktörlerle ilişkilerini korurken ABD ve Avrupa ile ekonomik, teknolojik ve enerji temelli ortaklıklara yönelerek kendi manevra alanlarını genişletmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede Türkiye, tarihsel ve kültürel yakınlığı sayesinde Orta Asya için önemli bir partner olsa da bölge ülkeleri ilişkilerini tek bir eksende derinleştirmek yerine çok taraflı bir denge politikasına dayandırmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla Türkiyenin bölgedeki varlığını kalıcı hale getirmesi, yalnızca ortak kimlik ve kültürel bağlarla değil; somut ekonomik projeler, teknoloji yatırımları, lojistik hatlar ve uzun vadeli güven inşa eden iş birlikleriyle mümkün olacaktır. Önümüzdeki dönemde, rekabetin hızla arttığı bu jeopolitik ortamda Türkiyenin atacağı adımlar, Orta Asya ile ilişkilerin yönünü belirleyen temel etkenlerden biri olmaya devam edecektir.

Ayrıca, birkaç gün önce Özbekistanda yapılan Orta Asya Devlet Başkanlarının 7. İstişare Toplantısı hem bölge içi dengeler hem de Türkiye ile ilişkiler açısından dikkat çekici bir gelişme oldu. 16 Kasım 2025te gerçekleşen bu toplantıda Azerbaycan formata tam üye olarak kabul edildi ve 2026da Tacikistanda yapılacak toplantının Orta Asya ve Azerbaycan Devlet Başkanları İstişare Toplantısı adıyla yeni bir çerçevede düzenlenmesi kararlaştırıldı [3]. Ortak tarihsel ve kültürel bağlara sahip Azerbaycanın Orta Asya ülkeleriyle birleşmesinin kuşkusuz TDTye de yansımaları olabilecektir. Şöyle ki, Türkiye'nin de söz konusu teşkilata üye olduğu dikkate alınırsa gelecekte TDTnın bölgedeki jeopolitik ağırlığının artacağı ve yeni bir denge arayışının başlanacağı söylenebilir.

[1] Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Ve Türkiye İle İlişkiler, 14 Ekim 2025, https://media.setav.org/tr/dosya/2022/03/rapor-orta-asya-turk-cumhuriyetleri-ve-turkiye-ile-iliskiler.pdf

[2] Kazakistan, Abraham Anlaşmaları'na katıldığını resmen duyurdu, 17 Kasım 2025, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-abraham-anlasmalarina-katildigini-resmen-duyurdu/3737693

[3] Orta Asya Devlet Başkanları 7. İstişare Toplantısı Özbekistan'da yapıldı, 21 Kasım 2025, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-devlet-baskanlari-7-istisare-toplantisi-ozbekistanda-yapildi/3745133

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: KHANTAMİROVA, İlaha. 2026. "ORTA ASYA'NIN YÜKSELEN STRATEJİK ÖNEMİ VE TÜRKİYE." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2025 / 101. Kasım 21. Erişim Ekim 30, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/ORTA-ASYA-NIN-YUKSELEN-STRATEJIK-ONEMI-VE-TURKIYE

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır